

BERGSLUFT

www.elinwagner.se

MEDLEMSBLAD FÖR ELIN WÄGNER-SÄLLSKAPET

Ann-Margreth har ordet...

Under tidig vår lyckades vi precis att genomföra Elin Wägner-veckan med film, föreställningar, teater och mycket annat. Sedan slog pandemin till och av våra planer för våren med Elin Wägner-dagen i maj och för hösten med seminarium i oktober och utdelningen av årets Väckarklocka till Greta Thunberg blev ingenting.

Årets verksamhet liknar mer och mer den gamla sagan om Mäster skräddare om ni minns den. Det börjar storstilat med beställning av en rock av fint tyg och slutar med en tummetott eller att det "bidde ingenting."

Det sista vi gav upp var att i samband med att filmen *Greta*, som bl.a. visas på Folkets bio i Växjö, dela ut Väckarklockan till medlemmar i Fridays for Future Växjö för Gretas räkning. Sedan kom det hårdare Corona-restriktioner som för oss i styrelsen omöjliggjorde även detta.

Något som vi är stolta över att ha lyckats genomföra under hela året är digitala styrelsemöten och även vårt årsmöte i maj kunde vi ha digitalt och slapp som många andra att skjuta upp.

Under dessa tider är vår hemsida viktigare än någonsin. På den får ni nyheter och information som vi vill nå ut med utan att behöva vänta på utgivningen av nästa *Bergsluft*.

Om ni ännu inte prenumererat på hemsidan så gör det!

Något som ändå är som vanligt är att ni får årets småskrift tillsammans med detta nummer av *Bergsluft*. Småskriften är i år orange med ett vackert porträtt av Flory Gate, målat av hennes man, glaskonstnären Simon Gate. Småskriften berättar historien om hur överklassflickan från Göteborg blev ekologisk odlare i Småland. Flory Gate och Elin Wägner möttes på Orrefors glasbruk och blev mycket goda vänner. Tillsammans har de haft – och har – ett stort avtryck i miljödebatten. Efter Elins död bildade Flory stiftelsen "Fred med jorden", som delar ut stipendier till företrädesvis kvinnliga ekologiska jordbrukare och innehavare av handelsträdgårdar.

Ann-Margreth Willebrand, ordförande

Greta årets Väckarklocka

Greta Thunberg tilldelas Elin Wägner-sällskapets Väckarklocka 2020 för att hon med kunskap, mod och beslutsamhet varit en väckarklocka för hela världen.

Greta Thunberg fortsätter Elin Wagners kamp för miljö, fred och mänsklighet. Det är med glädje, tacksamhet och självklarhet som Elin Wägner-sällskapet ger årets Väckarklocka till Greta Thunberg. Vi är säkra på att Elin Wägner ler stolt i sin himmel!

Du kan möta Greta i filmen av dokumentärfilmaren Daniel Grossman, som följt henne ända sen hon satte sig vid Riksdagshuset hösten 2018 med en plywoodskylt med texten "Skolstrejk för klimatet". /mes

Filmen som inte blev av

Norrtullsligan i ny tappning. Varför inte? Temat är mera aktuellt än någonsin: yrkesutövande kvinnor, låga löner, #metoo, kvinnlig solidaritet.

Elin Wagners legendariska roman blev stumfilm 1923. Men på 1940-talet fanns det planer att göra en ny version. Det var Elin Wagners kusin Lisa Ekedahl (Andéns advokatbyrå) som skulle skriva kontraktet. Men det blev aldrig av. Dagmar Brunow har studerat brevväxlingen mellan Elin Wägner och filmproducenten John Lindlöf.

Ett filmprojekt som inte blir av är snarare regel än undantag. En biograffilms produktion är så pass dyr att endast en bråkdel av alla projekt verkligen realiseras. I detta fall var det dock inte producenten som var tveksam utan Elin Wägner själv. Producenten John Lindlöf, tidigare verksam som filmregissör, hade planer på en ny variant av Norrtullsligan. Nu gällde det att få Elin Wagners godkännande av projektet. Lindlöf var både intresserad av att ta med titeln "Norrtullsligan" och några av karaktärerna. Samtidigt skulle romanens handling förläggas till 1940-talet.

Filmen skulle ta vid där romanen slutar. Lindlöf hade visat Elin Wägner en synopsis som verkade lovande. En synopsis, en kort sammanfattning av den planerade filmen, var första steget för att hitta finansiärer. Men det skulle bli en lång stenig väg för Lindlöf: andra filmprojekt tog upp hans tid, den tilltänkta manusförfattaren Barbro Alving (Bang) skulle kontaktas och övertygas, plötsligt var det strejk på filmstudio, Lindlöfs produktionsbolag gick i konkurs. Breven vittnar om en växande förtvivlan hos Lindlöf, men även om Elin Wagners enorma tålamod – även om det mellan raderna märks hur detta sätts på prov.

Den 31 oktober 1945 skriver Elin Wägner: "Det är en oförutsedd situation att jag skulle pressas till ett medgivande utan att ha sett en ny synopsis sedan jag som ni vet på så många punkter ogillade den förra, egentligen i vad angick teckningen av personligheterna, dialogen som var bra vulgär och vagheten när det gällde själva kontorsmiljön." Ifall manuset blir så pass bra att hon kan gå med på att kalla filmen för "en modern Norrtullsliga", så tänker Elin Wägner begära 5.000 kronor i honorar. Om hon däremot inte kunde godkänna manuset, kräver hon att alla referenser till *Norrtullsligan* såsom titel och namn på karaktärer, skulle tas bort ur manuset. I gengäld skulle hon inte ta betalt.

Den 27/4 1947 skriver Elin Wägner till Lindlöf igen och konstaterar att manuset är "bättre än det förra." Men hon har fortfarande svårt att godkänna det: "Min huvudinvändning är att det är en stilblandning och att det inte ens är modernt. Mina repliker från seklets början, konkurrensen om platser från depressionstiden i början på 30-talet, jitterbugen och en del annat från detta världskrigets tid." Sen går hon igenom manuset och ger konstruktiva förslag till ändringar. Hon avslutar med: "Slutligen måste jag säga, att jag inte kan ta på mig ansvaret för att det inte blev något förra gången, det berodde ju på att den synopsis jag fick var oantaglig. Den skulle inte ha blivit någon film eller också vad värre vore, en skandalfilm. Det passar väl varken mig eller er."

Dagmar Brunow

Elin Wagners tonårssomrar

Elin Wagners far, Sven Wägner, var 1887-97 rektor för Nyköpings läroverk, ett enligt en samtida elev krävande arbete för denne skolchef.

Elin Wagners far lär ju också – enligt Elin – ha varit svårtillgänglig och ville inte undervisa sin dotter i filosofi, trots att hon bad om det. På sommarloven spände dock Sven Wägner av en del och då vistades familjen i "Gula villan" i Oxelösund. I själva verket hette huset officiellt "Vita villan", belägen på Solbacken i det som nu kallas Gamla Oxelösund. Rektor Wägner förvärvade det 1892 nybyggda huset från byggherren, en lotskapten Schmidt.

Sedan Wagners 1897 avflyttat till Skåne och sålt Gula villan, blev det åretruntbostad. Där bodde senare bl.a. författaren Karl Asplund hos sin farbror C. H. Asplund.

Trots att rektor Wägner var mer avslappnad under somrarna blev det i alla fall ingen filosofiundervisning för Elin. En av hans elever, Gustaf Jacobson, sedermera lektor vid Östra Real i Stockholm, säger i sina memoarer att rektor Wägner var en svårtillgänglig person, som han väl knappast skulle bett om extralektioner i filosofi.

Elin har yttrat sig om sig själv som elev i Henriette Löwens flickskola i Nyköping, att hon var en "skolråtta", som inte trivdes något vidare. Troligen var det en viss lättnad för henne då man tog tåget och begav sig ut till Gula villan på sommarlovet. Huset ligger precis vid havet och vistelserna där borde ha varit något av en lisa för Elin.

Anledningen till att jag intresserat mig för Elins skoltid är att jag tror att det är en betydelsefull period i en människas liv – på gott och ont. I Henriette Löwens skola gick också min farmor, ett par år yngre än Elin, och mitt intryck är att skolans undervisning var mycket gedigen. Av en händelse var också min blivande farfar elev vid Nyköpings läroverk, student 1899.

Anders Grevesmühl

En bok till läsandets lov

DELS (De litterära sällskapen) får ofta frågor om lästips. För att kunna svara på dessa frågor påbörjades ett projekt med en inbjudan till medlemmarna i de olika sällskapen att föreslå verk av sina respektive författare. Detta resulterade i boken *Sverige läser!*.

Bakom boken står DELS sekreterare Kristina Lundgren i sällskap med Olof Holm, Barbro Thomas, Göran Wessberg och Birgitta Wistrand.

Sverige läser! innehåller över tusen tips på läsvärda svenska

verk från Rökstenen till författare som etablerat sig före 2000. Mottot är mycket positivt: "Läs dig lycklig!".

Kapitlen är indelade efter genrer: barn- och ungdomslitteratur, dramatik, lyrik, sakprosa och sist men inte minst epik, d.v.s. romaner, noveller och självbiografier. Elin Wägner-sällskapet föreslog hela sex verk, *Norrtullsligan*, *Pennskaftet*, *Åsa-Hanna och Dialogen fortsätter* under genren Epik. Vidare *Korpungen och jag* under Humor och kåserier samt *Väckarklocka* under Sakprosa med idé och debatt. En kort innehållsredogörelse följer efter varje boktitel.

Det var meningen att *Sverige läser!* skulle ha sålts på Bokmässan i Göteborg 2020, där också en maratonläsning inom samma projekt skulle ha gått av stapeln. Men så blev det ju inte, då den fysiska mässan ställdes in. Dock finns nu pocketboken – med omslag av Lars Lerin – till försäljning.

All heder åt DELS, som genom sitt gedigna arbete med *Sverige läser!* ger oss inspiration till god läsning, inte minst nu i dessa dystra pandemitider.

Ann-Christin Gunnarsson

Elin Wägnervecka 7-14 mars 2021

Förra årets Elin Wägner-vecka första veckan i mars var en succé. Vi hade tur som kunde genomföra ett fint och varierat program innan pandemin satte landet på paus.

Stiftelsen och sällskapet hoppas på det bästa inför våren och planerar ännu en Elin Wägner-vecka, som vi liksom förra året genomför tillsammans med tolv andra föreningar och organisationer.

På bilden från förra året läser Mary Lou Ward ett tal av EW

Veckan inleds söndag den 7 mars med vernissage på Italienska palatset och konsert med Sara Parkman i Berg kyrka. Ida Andersen, författare till *Oxögat*, en roman om Kosta glasbruks historia, bjuder på en föreläsning. Hon har också skrivit om småländska

stenmurar i fotoboken *Stenminnen*. Årets Elin Wägnerstipendiat Jan-Ewert Strömbäck berättar om sitt arbete med att lära känna Kerstin Hesselgren, en av portalfigurerna i den kvinnliga rösträttens historia. Vi bjuder också på 3-4 lunchföredrag på Smålands museum, samtal med en fristadskonstnär, scenkonst och som avslutning konsert med musiklinjen från S:t Sigfrids folkhögskola i Bergs kyrka.

För att kunna genomföra evenemanget har bidrag sökts från Svenska Akademien och Statens Kulturråd. Håll tummarna att vi får det!

Birgitta Hansson

Ulrika Knutson om Fogelstad

På en herrgård i Sörmland beslutade Elisabeth Tamm att starta Kvinnliga Medborgarskolan, där från 1925 dåtidens mest kända kvinnorättskämpar utbildade en mängd kvinnor i demokrati och mänskliga rättigheter.

Dagmar Brunow hittade denna pärla från omkring 2012 online. Marie Nyneröd och Ulrika Knutsson återvänder till Fogelstad, där passionerna ibland var lika heta som diskussionerna.

<https://www.youtube.com/watch?v=SVS1x-qPT7A>

Leendet - en dikt i coronatid

Nu när många äldre genom karantän och av ensamhet lider.

När många mot ett okänt virus med full kraft strider.

När anhöriga inte kan träffa sina kära och vänner på besökstider.

Då behövs det, att vi mot våra medmänniskor ändrar vårt beteende.

Tänk då på vad mycket det kan betyda, att vi möter varandra med ett leende.

Tänk vad livet för många känns lättare och mer meningsfullt att leva.

När du i bussen, affären av människor möts med glädje och hopp som vi kan dela.

När ni som brukar hänga i baren med vänner nu inte längre med dem får diskutera.

Tänk då på hur trevligt det kan bli, att av vänlig personal istället bli serverad.

Vid bord med avstånd som följer myndigheternas restriktioner.

Att kunna koppla av, att äta och dricka och njuta till ljuva toner.

Det kan vara bra både för vårt hjärta, humör och sinne.

Vi får inte heller glömma utan hålla fast i vårt minne.

Glöm ej bort att det kommer en tid när vi inte längre lider.

Då vi förhoppningsvis tillsammans med ett vaccin strider.

Behåll dock mot din medmänniska ditt beteende.

Möt äldre, barn, vuxna och ungdomar med ett leende.

Lars-Göran Ljunggren

Gåva till sällskapet

Jag fick ett brev från min väninna i Göteborg Marie Cederberg med "lite smått och gott efter min mormor".

Maries mormor hette Edith Biovie, född Schnitzer i Wien 1883, gift med den svenske ingenjören Sven och dog i Göteborg 1979. Hon var utbildad språklärare och bodde större delen av sitt liv i London. Där hade hon mycket kontakt med svenska kyrkan och svenska skolan. Hon drev ett litet pensionat för svenska ungdomar, en del med rätt kända föräldrar, som studerade i London.

Ett av foton av Elin Wägner i Ellen Boivies fotoalbum

1922 står det på sidan i hennes fotoalbum som hade med svenska skolan att göra. Där finns tre foton av Elin Wägner, som jag inte sett tidigare, samt försättsbladet till *Pennskaftet* med författarens dedikation. Stort tack för brev och foton! /mes

Elin Wägner på läsplatta

Nu kan vi inte längre skylla på att böcker av Elin Wägner är svåra att få tag i. Hennes böcker finns i nytryck (Sublunar society på adlibris/bokus, se Bergsluft 91). Nu kan de även gratis laddas ner på läsplatta. Med stöd av Svenska Akademien har Litteraturbanken sedan flera år tillbaka digitaliserat den svenska litteraturen. I år kom turen – 70 år efter Elin Wägners död – just till henne. Mycket nöje med läsningen! /mes

En bok att läsa högt ur

Livets tunna väggar heter Nina Burtons August-prisnominerade fackbok. Undertiteln klargör att den är "en essäberättelse om ett lyhört hus och en natur full av språk".

Det lyhörda huset är en lite förfallen stuga i skärgården som Nina Burton köpt som fritidshus. Snart upptäcker hon att hon delar utrymmet med andra varelser och hennes nyfikenhet väcks att ta reda på mer om grannarna. Nej, det är inte ett spökhushon köpt, utan hon delar sin tillvaro med ett antal olika djur: ekorre, räv, fåglar och många insekter. Med respektfull försiktighet närmar hon sig sina grannar och upptäcker så småningom att de har mycket att lära ut om hur man anpassar sig till platsens naturliga förutsättningar. Så småningom lär hon sig också att se och förstå hur naturen är full av de olika språk som varje art utvecklat för att i samverkan kunna skaffa näring och reproducera sig.

Visst blir det en spännande berättelse som hålls ihop av besöken i fritidshuset med ständigt nya iakttagelser och påhälsningar. Men varje händelse ger också upphov till en essä. Enligt definitionen ska en essä innehålla kunskaper av vetenskapligt, gärna filosofiskt slag, och sådana delar Nina Burton frikostigt med sig av. Varje naturiakttagelse jämförs med historiska och filosofiska källor. Vi möter också skönlitterära djurberättelser från olika epoker. Minsta myra ägnas omsorgsfulla beskrivningar med lärda tillbakablickar i historien, sådana som man aldrig hittar på Google. Språket är enkelt och anspråkslöst men ändå vibrerande av poesi, t.ex. i mötet med humlorna: "Hela humlekroppen kan bli ett instrument. Där skälver vingmuskulerna som gitarrsträngar, och vid varje impuls från dem hinner vingarna svänga tjugo gånger."

Livets tunna väggar är en bok jag kommer att återvända till många gånger, en bok som behöver finnas till hands när naturen utmanar oss civiliserade men okunniga människor. Nästa gång jag beklagar mig över spindlar och gråsuggor som under min frånvaro brett ut sig i sommarhuset ska jag undersöka dem lite närmare och sedan försöka förstå varför de hedrat just mitt hus i sitt val av tillflyktsort. Säkert kan jag också i Nina Burtons läsvärda bok hitta något intressant om deras levnadssätt och historia att läsa högt för mina barn och barnbarn. /Solveig Hammarbäck

Skicka bidrag till nästa Bergsluft före 1/3 2021

Elin Wägner-sällskapet. Bg 645-0126

Bergslufts red:

Marianne Enge Swartz (mes)

Tel: 073 557 0118, menge.swartz@gmail.com

Ann-Margreth Willebrand (AMW)

Tel: 072 727 74 40, amwillebrand@hotmail.com